

از دریای خزر ما را چه حاصل؟

سران پنج کشور ساحلی دریای خزر کنوانسیون رژیم حقوقی دریای خزر را امضا کردند. کنوانسیون رژیم حقوقی دریای خزر عصر یکشنبه و چهارشنبه در پنجمین اجلاس سران کشورهای ساحلی دریای خزر در شهر آکتائو قزاقستان؛ توسط سران جمهوری اسلامی ایران، روسیه، قزاقستان، آذربایجان و ترکمنستان امضا شد.

رئیس جمهور امضای کنوانسیون رژیم حقوقی دریای خزر را گام بسیار مهمی در مسیر تقویت همکاری بیشتر کشورهای ساحلی این دریا خواند و تاکید کرد: جمهوری اسلامی ایران با داشتن دسترسی دریایی در شمال و جنوب، آمادگی دارد تا نسبت به ایفای نقش راهبردی و منطقه ای خود برای توسعه تجارت و حمل و نقل اقدام نماید.

حال پس از گذشت این همه سال و برگزاری چندین نشست در سطح سران و صدور دهها سند در خصوص رژیم حقوقی دریای خزر سوال اساسی این است که از رهگذر تمام این فراز و نشیب‌ها و رفت و آمدهای دیپلماتیک چه چیز ملموسی عاید ایران گردیده یا چه حقوق احتمالی تزییع شده است. در این زمینه خبر آن این ناگهانی به سوابق این داد و گرفت‌ها چنین می‌نویسد.

حکایت تلخ و شیرین دریای خزر که از آن به عنوان دریای کاسپین و مازندران نیز یاد شده است حکایتی تاریخی و طولانی است که به گذشته های دور بر می‌گردد و وضعیت آن در دوره های روسیه تزاری، اتحاد جماهیر شوروی و پسانشوروی متفاوت بوده است و در طول بیست و هفت سال اخیر نیز دوره پرفراز و نشیبی را تجربه می‌کند که برخی را خرسند و بعضی دیگر را از زده خاطر ساخته است.

از زمان فروپاشی شوروی در آذرماه ۱۳۷۰ و در طول ۲۵ سال گذشته، با وجود برگزاری بیست و ۴۰ نشست کارشناسی و ۵ نشست سران کشورها و امضای دو سند در زمینه همکاری های محیط زیستی و امنیتی نظامی کماکان موضوع تعیین رژیم حقوقی جامع درباره کشورهای ساحلی دریای خزر تاکنون به سرانجامی نرسیده است. البته عدم امضای کنوانسیون رژیم حقوقی دریای خزر مانع از اکتشاف، استخراج و صدور نفت و گاز سه کشور ساحلی آذربایجان، قزاقستان و ترکمنستان با حمایت و شرکت روسیه نشد و مسکو با اعمال مدل

روسیه، پس از فروپاشی شوروی و افزایش کشورهای خزری تا سال ۲۰۰۰ به صورت اعلامی طرفدار رژیم حاکمیت مشاع دولتها بود ولی از سال ۲۰۰۰ به بعد دیدگاه این کشور به سمت مواضع آذربایجان و قزاقستان متمایل شد. به همین دلیل، در سال ۲۰۰۳ سه کشور روسیه، قزاقستان و جمهوری آذربایجان موافقتنامه ای سه جانبه را دائر بر تقسیم منابع زیر بستر دریای خزر امضا کردند که عملاً ۶۴ درصد خزر را در حاکمیت آنها قرار داده است

تصمیم گیری عمدتاً بر اساس ۴۰۱ (هر چند هنوز اختلافات میان باکو- عشق آباد به قوت خود باقیست) مانع از رسیدن ایران به حق خود شده است.

نشست قزاقستان چندمین نشست های سران خزری است؟

روسیه و جمهوری پنج کشور حاشیه دریای خزر در نخستین نشست سران کشورهای ساحلی خزر در اردیبهشت ماه ۱۳۸۱ در عشق آباد مرکز ترکمنستان شرکت و درباره مبارزه با آلودگی محیط زیست در خزر و نیز راههای حفاظت از آب این بزرگترین دریاچه جهان به یک تفاهم کلی رسیدند و در این نشست زمینه امضای کنوانسیون محیط زیست خزر را موسوم به «سند تهران» فراهم کردند که در چهاردهم آبان ۱۳۸۲ (پنجم نوامبر ۲۰۰۳) در تهران به امضای وزرای محیط زیست کشورهای ساحلی خزر رسید. این سند بعدها به عنوان اولین سند حقوقی مرتبط با دریای خزر به تصویب نهایی مجالس مقننه هر پنج کشور رسید و اجرایی شد. در این نشست همچنین درباره اصول کلی موضوعات ماهیگیری و حفاظت از آبزیان خزر و نیز حمل و نقل کشتی های کشورهای ساحلی دوین نشست سران کشورهای ساحلی پس از گذشت پنجسال

در مهرماه سال ۱۳۸۶ در تهران برگزار شد. صدور بیانیه ای ۱۵ ماده ای از جمله در زمینه همکاری های امنیتی و نظامی با هدف مبارزه و علیه افراط گرایی و تروریسم در این سند مورد تاکید واقع شد.

سومین نشست سران کشورهای خزری در آبان ماه ۱۳۸۹ در باکو برگزار شد، پیمان همکاری های امنیتی و نظامی بعنوان دومین سند حقوقی مرتبط با دریای خزر در این اجلاس مورد توافق قرار گرفت.

چهارمین اجلاس سران کشورهای حاشیه دریای خزر در هفتم مهر ماه سال ۱۳۹۳ در شهر بندری آستاراخان روسیه برگزار شد. در این نشست سه موافقتنامه در خصوص «حفاظت و بهره برداری بهینه از منابع آبی»، «آب و هواشناسی» و «پیشگیری و واکنش به وضعیت اضطراری» از سوی وزرا و مقامات ذیربط پنج کشور ساحلی با امضای سه جانبه مشترک توسط سران پنج کشور ساحلی مبنی بر چارچوب سیاسی

ادامه مذاکرات و همکاریهای ۵ کشور صادر شد و عرض (محدوده) منطقه آبهای سرزمینی تحت حاکمیت ملی ۱۵ مایل دریایی و عرض منطقه انحصاری ماهیگیری ۱۰ مایل (مجموعاً ۲۵ مایل) برای هر کشور ساحلی و مابقی دریا به عنوان «پهنه مشترک» بین ۵ کشور تعیین گردید. از دیگر موارد بسیار مهم که مورد توافق سران پنج کشور قرار گرفت تصویب ممنوعیت حضور نیروهای نظامی کشورهای غیر ساحلی در دریای خزر بود. اما در این نشست نیز کنوانسیون رژیم حقوقی دریای خزر نهایی نشد و بر ضرورت ادامه مذاکرات کارشناسی و معاونان وزرای خارجه پنج کشور و برگزاری اجلاس پنجم سران در قزاقستان که قرار بود در سال ۲۰۱۵ برگزار شود تاکید شد.

موضع روسیه و نواستقلالیان

روسیه در اوایل فروپاشی تا سال ۹۵ در اعتراض به اقدامات سه کشور دیگر خزری با ایران همراهی و همسویی می کرد. حتی دو کشور توانستند حدود بیست سند مشترک علیه انحراف از رژیم حقوقی دریای خزر که به ضرر ایران بود، به ثبت برسانند. ولی از سال ۱۹۹۸ که امضا شده میان روسیه و قزاقستان در دوره بوریس یلتسین به تقسیم بستر دریا اشاره دارد، اما در دوره پوتین توافق روی منابع فسیلی زیر

راه خود را از ایران جدا کرد و به عنوان اولین اقدام در مسیر عکس اتفاق آراء که پیشتر خود بر آن تاکید داشت، عرفی بر خلاف تعهدات پیشین را باب کرد که با امضای قرارداد مشابه میان قزاقستان و آذربایجان پیوندی سه جانبه را با امضای قرارداد تقسیم منابع زیر بستر دریای خزر با دو کشور مذکور در بخش شمالی این دریا تدارک دید.

ایران آخرین بار بر اساس رویه ای که در حقوق بین المللی در باها مطرح است، به ویژه با استناد به بخشی از آراء دیوان بین المللی دادگستری بحث تقسیم منصفانه را مطرح کرده است که در صورت توافق سایر کشورهای خزری سهم ایران را به حدود نزدیک ۱۸ درصد می‌رساند

روسیه، پس از فروپاشی شوروی و افزایش کشورهای خزری تا سال ۲۰۰۰ به صورت اعلامی طرفدار رژیم حاکمیت مشاع دولتها بود ولی از سال ۲۰۰۰ به بعد دیدگاه این کشور به سمت مواضع آذربایجان و قزاقستان متمایل شد. به همین دلیل، در سال ۲۰۰۳ سه کشور روسیه، قزاقستان و جمهوری آذربایجان موافقتنامه ای سه جانبه را دائر بر تقسیم منابع زیر بستر دریای خزر امضا کردند که عملاً ۶۴ درصد از منابع زیر بستر دریای خزر را در حاکمیت آنها قرار داده است.

بر اساس این توافق سه کشور، قزاقستان ۲۹ درصد، روسیه ۱۹ درصد و جمهوری آذربایجان ۱۸ درصد از منابع زیر بستر دریای خزر را متعلق به خود کردند و بر اساس ادعاهای سه طرف و تمایل نسبی ترکمنستان، حدود ۲۱ درصد از منابع زیر بستر این دریا به عنوان سهم ترکمنستان در نظر گرفته شده و نهایت اینکه حدود ۱۳ درصد نیز زیر بستر برای ایران باقی مانده که دارای منابع فسیلی نبوده و اگر هم باشد در عمق زیادی واقع است که استخراج آن صرفه اقتصادی ندارد. لازم به ذکر است که قرارداد امضا شده میان روسیه و قزاقستان در دوره بوریس یلتسین به تقسیم بستر دریا اشاره دارد، اما در دوره پوتین توافق روی منابع فسیلی زیر

تماس ها و مذاکرات انجام شده در دوره دولت تدبیر و امید هر چند نشانگر رهایی از رکود در زمینه تامین حقوق ایران در دریای خزر و تحرک نو در این زمینه محسوب می‌شود، اما در طول همین مدت در سطوح کارشناسی، معاونین وزرای خارجه، و وزرای خارجه و سران راه بجایی نبرده است و سایه تحرکات بر جامی بر این موضوع و برخی مسائل سیاست خارجی مشاهده می‌شود

که به ابتکار ایران اجلاس وزرای محیط زیست کشورهای ساحلی در تهران تشکیل و منجر به تاسیس ۷ کمیته تخصصی در زمینه های رژیم حقوقی، محیط زیست، کشتیرانی، ماهیگیری و منابع فسیلی شد.

در این نشست همچنین توافق شد تا به اتفاق همه کشورهای ساحلی، سازمان همکاری های اقتصادی دریای خزر تشکیل شود. البته متعاقباً کشورهای ساحلی آذربایجان و قزاقستان با جذب شرکت های خارجی و سرمایه فناوری های لازم با تشکیل کنسرسیوم ها و انعقاد قراردادهایی نسبت به اکتشاف و بهره برداری از منابع نفت و گاز و انتقال و فروش و صادرات آن به مشتریان خارجی اقدام کرده اند و عملاً با تسلط بر بخش زیادی از منابع انرژی این دریا حاکمیت خود را بر این منابع اعمال کردند، بدون آنکه اتفاق آراء ۵ کشور حاصل و کنوانسیون رژیم حقوقی دریای خزر به امضا ۵ کشور برسد.

روسیه هم که با داشتن منابع عظیم نفتی و گازی در سرزمین پهناور این کشور، منابع خزری از اهمیتی برخوردار نبود اقدام به تحرک برای اکتشاف و استخراج نفت و گاز نکرد و با گرفتن سهم لازم برای شرکت های روسی در کنسرسیوم های خزری موجود است، بعید صحنه را به زیران این دو کشور بدین ترتیب سه کشور مذکور اعلام کردند که مشکل تقسیم منابع در شمال دریای خزر بر اساس خط میانی مورد نظر و بهره برداری مشترک از منابعی که روی خط میانی واقع شده اند، مرتفع شده و باید این مشکل در جنوب خزر توسط ایران، ترکمنستان و آذربایجان از طریق مذاکرات و توافقات دوجانبه با یکدیگر و در نهایت توافق سه جانبه حل و فصل شود تا در نهایت مشکل رژیم حقوقی دریای خزر و امضای کنوانسیون ۵ جانبه محقق شود.

موضع ایران و اصل انصاف
ایران آخرین بار بر اساس رویه ای که در حقوق بین المللی دریاها مطرح است، به ویژه با استناد به بخشی از آراء دیوان بین المللی دادگستری بحث تقسیم منصفانه را مطرح کرده است که در صورت توافق سایر کشورهای خزری سهم ایران را به حدود نزدیک ۱۸ درصد می‌رساند. این آخرین موضع تعدیل شده تهران پس از آرایه مدل های مشاع کامل سطح، بستر و زیربستر، تقسیم منابع زیربستر به ازای ۲۰ درصد برای هر کشور ساحلی و مشاع سطح آرایه شده است.

اولین تحرک جدی در زمینه حل و فصل مسایل دریای خزر در مهرماه ۱۳۷۱ صورت گرفت

روی موج کوتاه

رئیس مجلس شورای اسلامی: انگار عده ای از کره مرخ آمده اند
رئیس مجلس شورای اسلامی تاکید کرد: کاری نداریم که شرایط سخت می‌شود ولی عده ای به جای همکاری و کمک به وفای ملی به خاطر منافع سیاسی نازل شان نقش ایوبیسیون به خود می‌گیرند انگار از کره مرخ آمده اند و حرف هایی می‌زنند که سابقه نداشته است. باید در شرایط سخت نگاه مسئولانه و طیبانه داشت از این رو داشتن وفای امری ضروری است.

لاریجانی یادآور شد: امروز به دلیل تصمیمات ترامپ در کل دنیا ناامنی اقتصادی به وجود آمده است که نمونه آن همسایه ما کشور ترکیه است همین ناامنی اقتصادی را در چین، اروپا و روسیه به دلیل رفتار آمریکا مشاهده می‌کنیم. این نشان می‌دهد که تصمیمات ترامپ مزاحمت هایی را در عرصه بین المللی ایجاد کرده است. ما پیش بینی های لازم را انجام داده ایم کارهای دیپلماتیک در حال انجام است و برخی کارها در حال ساماندهی است. برخی جواب هایی به کشورهای تندرو هم داده می‌شود. حواسشان جمع باشد تا اقداماتی بی پایه نکنند.

وی با اشاره به نقدی نگینی زیاد و مشکلات بانکی در کشور، گفت: موضوع نقدی نگینی و مسائل بانکی معضل داخلی است و ربطی به بحث خارجی ندارد. نباید همه مسائل را معطوف به مشکلات خارجی کنیم، چون باعث غفلت می‌شود ضمناً حریف را قدرتمند نشان می‌دهد. بانک ها دچار مشکل هستند زمانی از بانک ها همچون صندوق استفاده می‌شد که باعث بروز کاستی هایی شد. در سال های اخیر دولت و مرکز پژوهش ها اقداماتی را انجام دادند. خواسته صنعت کشور و بخش های مربوط به کسب و کار استفاده درست از بانک ها است که این احتیاج به اصلاح بنیادی در بانک ها دارد. بانک ها به جراحی نیاز دارند. برای آنکه بانک ها نقش درستی در اقتصاد ایفا کنند باید کاری کرد.

به گفته رئیس مجلس شورای اسلامی بانک ها به مشکل نقدی نگینی دامن می‌زنند. خلق پول در کشور توسط بانک ها انجام شد که اکنون وضعیت نقدی نگینی اینگونه شده است که به سمت ارز، طلا و جاهای دیگری می‌رود که بحث های روانی را هم ایجاد کرده است. البته در این باره باید رسانه ها مدد کار باشند تا افکار عمومی را در چالش های اقتصادی هم رای کند.

لاریجانی با بیان این که باید راه های مختلفی را برای کنترل نقدی نگینی طی کرد، اظهار کرد: مجلس شورای اسلامی در قانون بهبود فضای کسب و کار تسهیلاتی برای واگذاری طرح های عمرانی در نظر گرفت تا اگر کسی طرح نیمه تمام را به پایان برساند دیگر احتیاجی نیست همان ایتدا منابع را تامین کند بلکه بعد از بهره برداری این کار را می‌تواند انجام دهد. در بودجه هم آمده که طرح های نیمه تمام واگذار شود که خیلی خوب این کار پیش نرفته است. اخیراً در شورای اقتصادی بحث شد که تسهیلات بیشتری همچون معافیت ۱۰ ساله از مالیات برای اجرای طرح های عمرانی وضع شود. این کار در کنار کنترل نقدی نگینی باعث آبادانی کشور می‌شود. راه های دیگری باید طی شود تا شاهد تسهیل در امر سرمایه گذاری باشیم.

این نماینده مجلس شورای اسلامی با بیان این که، تبه ایران از نظر تسهیل در امر کسب و کار در دنیا خوب نیست، ادامه داد: در شرایط فعلی باید زمینه های زیادی برای کسب و کار فراهم شود. اگر اکنون در شرایط گرفتگی و ظلم قرار داریم باید از آن در نفع خود استفاده کرده و به سمت آسان کردن راه های کسب و کار، تولید و صادرات باشیم. مواردی که به اصلاح بنیادین در اقتصاد نیاز دارد. اکنون به بازسازی در اقتصاد نیاز داریم این دوره می‌تواند تبدیل به دوره بازسازی درونی اقتصاد بر اساس تولید و صادرات محوری باشد. برای رسیدن به این هدف باید نقدی نگینی را به سمت تولید برد آن زمان است که نقدی نگینی زیاد ثروت زا می‌شود.

وی با بیان این که گسترش سیستم دیوانی خود به خود فساد ایجاد می‌کند، گفت: ما کشوری با ۸۰ میلیون جمعیت هستیم که بخش اعظمی از آن را کارمندان تشکیل داده اند. باید همه درآمد خرج سیستم اداری شود چون منابع کافی وجود ندارد بخش عمرانی ضعیف می‌شود. بودجه جاری کشور حدود ۳۰۰ هزار میلیارد تومان است که بودجه عمرانی آن هم با محاسبه اوراق مشارکت و امثالهم ۵۰ هزار میلیارد تومان است. این عدم تعادل باعث فریب شدن امور اداری و موجب فساد می‌شود. اکنون شاهد گسترش بخش های اداری هستیم که هر کدام گیری به تولید می‌دهند باعث می‌شود که تولید کننده عبور از این سدها کفش آهنی ببوشد اگر می‌خواهد تولید رونق پیدا کند باید در بخش های اداری با پلایش جدی صورت گیرد.